

**Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка**

**Громадська організація
«Волинські культурні ініціативи»**

ISSN 2311-262X

КРЕМЕНЕЦЬКІ КОМПАРАТИВНІ СТУДІЇ

ВИПУСК XIII

2024

УДК 82. 091+ 81`4
ББК 83. 3 + 81
Ш 40

Кременецькі компаративні студії: [науковий часопис / ред.: Д. Чик, О. Пасічник].
2024. Вип. XIII. 136 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Денис Чик, д. філол. н., професор, професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (головний редактор, науковий редактор);

Олена Пасічник, к. філол. н., доцент, викладач Фахового коледжу Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (заступник головного редактора, відповідальний редактор);

Василь Кучер, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Тетяна Семенін, к. філол. н., доцент, фрілансер;

Ольга Чик, к. філол. н., доцент, викладач мовної школи «StartDeutsch Schulle» (м. Київ);

Анатолій Янков, к. філол. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Наталія Янусь, к. філол. н., доцент, доцент кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Надія Данік, викладач кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка;

Ольга Собчук, асистент кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (відповідальний секретар).

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Кшиштоф Вечорек, д. філософ. н., професор, завідувач кафедри логіки і методології мови (Сілезький університет в Катовіцах, Республіка Польща);

Сільвестрас Гайжюнас, д. гуманітарних н., доцент (Балтоскандинавська академія, м. Паневежіс, Литовська республіка);

Олександр Глотов, д. філол. н., професор, професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна);

Вікторія Зарва, д. філол. н., професор, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства (Бердянський державний педагогічний університет, Україна);

Іван Зимомря, д. філол. н., професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу (Ужгородський національний університет, Україна);

Ольга Куца, д. філол. н., професор (м. Тернопіль, Україна);

Ігор Лімборський, д. філол. н., професор, професор кафедри теорії і практики перекладу та іноземних мов (Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси, Україна);

Борис Шалагінов, д. філол. н., професор, професор кафедри літературознавства (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна).

Часопис індексується у міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus International**.

Адреса редакції: вул. Ліцейна, 1, каб. 55, м. Кременець, Тернопільська область, Україна, 47003.

Сайт часопису: www.kremenets-comparative-studies.webnode.com.ua

E-mail: comparative_studies@ukr.net

ЗМІСТ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Т.В. Дзись, Г.С. Дзись, А.П. Катериняк

ПРОЗОВА МІНІАТЮРА ТА ЇЇ ПОЕТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ.....5

В.В. Задунай, О.Л. Ляпічева

МИСТЕЦТВО СЦЕНОГРАФІЇ У КІНОВЕРСІЇ «ГАМЛЕТ» КЕН-
НЕТА БРАНА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРМЕДІАЛЬ-
НОСТІ.....12

Т.В. Ліхтей

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ
ВЗАЄМИН У РЕЦЕПЦІЇ ЙОСИФА ШЕЛЕПЦЯ.....24

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

ЗАГАЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Ю.Р. Завадський

ПРОБЛЕМА НОСІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ В СВІТЛІ КОН-
ЦЕПЦІЙ ЖАКА ДЕРРІДА.....35

Т.М. Конєва, Н.І. Тарасова

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА ТВОРАМИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА
ЮНАЦТВА.....44

І.Б. Кушнір

ЛАНДШАФТ У РОМАНІ Ш. Ф. РАМЮЗА «ВЕЛИКИЙ СТРАХ У
ГОРАХ».....53

Ihor Limborskyi

GENDER ROLES OF CHILDREN IN ALICE MUNRO'S STORY
“BOYS AND GIRLS”.....62

Т.В. Ліхтей

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЗАЄМИН У РЕЦЕПЦІЙ ЙОСИФА ШЕЛЕПЦЯ

Йосиф Шелепець належить до славної когорти української науково-творчої еліти Словаччини. Він народився 1938 року в мальовничому селі Ладомирова, що неподалік Свидника, в багатодітній родині. Як зазначає в ювілейній статті про Й. Шелепця нині вже патріарх словацької україністики Михайло Роман, *«село Ладомирова з давніх-давен славалося прекрасною природою і, як на той час, багатою культурою, бо в ньому були монастир, друкарня, читальня, школа...»* [4, с. 60], тож усе це в сукупності, поза сумнівом, вплинуло на становлення майбутнього письменника та вченого.

Вірші Й. Шелепець став писати ще в шкільні роки, а ось потяг до наукової роботи відчув під час навчання в Пряшівському університеті. Особливо вабила молодого дослідника праця з архівними матеріалами. Цьому покликанню Й. Шелепець не зраджує досі.

Були в житті педагога та вченого й прикрі моменти: після сумнозвісних серпневих подій 1968 року в Чехословаччині щирий прихильник суспільно-політичних змін Й. Шелепець був визнаний системою як неблагонадійний; йому було заборонено викладати (на той час працював на кафедрі україністики Пряшівського університету), провадити будь-яку громадську, видавничу та наукову діяльність. Підготовлене до оприлюднення дисертаційне дослідження так і залишилося не захищеним.

Попри це, поліглот (знавець латини, старослов'янської, німецької, угорської та низки сучасних слов'янських мов) і роботяга на ниві науки (як влучно назвав Й. Шелепця відомий пряшівський учений М. Мушинка, що також постраждав від сваволі тоталітарного режиму тодішньої Чехословаччини [3]) не скорився долі, не опустив рук, а наполегливо й самовіддано трудився. Цькування й гоніння влади не змогли потамувати любов до дослідницької праці, та й місцеві архівісти й бібліографи неабияк цінували Й. Шелепця за вроджену мудрість, глибокі знання, доброзичливість, тож джерела й фонди Пряшівської наукової бібліотеки були для нього відкритими. Чимало з опрацьованого тоді було оприлюднено згодом. Реабілітували Й. Шелепця 1990 року. Він живе в Пряшеві й уперто

торує науково-дослідницьку стезю.

Нині в активі вченого – кілька сотень розвідок як мовознавчого, так і літературознавчого та історико-бібліографічного характеру. Особливу нішу в різноплановому доробку дослідника займають статті, що торкаються актуальних проблем українсько-словацького літературного діалогу. Перші праці в цій царині з-під пера обдарованого й сумлінного науковця з'явилися наприкінці 50-их років XX століття. Вони були опубліковані в українській періодиці Східної Словаччини, передусім на сторінках журналу «Дукля». Відрадно, що процес цей триває, і в бібліографії дослідника з'являються усе нові й нові позиції [14].

Попри те, що внесок Й. Шелепця у вивчення українсько-словацьких літературних взаємин є безцінним, його наукова спадщина досі не була предметом фахової розмови в українській компаративній славістиці. Окремі статті (передусім ювілейні) авторства колег по цеху Мирослава Ілюка [1], Миколи Мушинки [3], Михайла Романа [4] та інших мають переважно узагальнюючий, бібліографічний характер, віддзеркалюють віхи життєвого і науково-творчого шляху Й. Шелепця.

Мета цієї публікації – докладно простежити актуальні проблеми українсько-словацьких літературних взаємин в рецепції Йосифа Шелепця, розглянути саме ті знакові статті вченого, що присвячені окресленому дискурсу.

Відповідно до бібліографічних даних, Й. Шелепець як дослідник літератури заявив про себе ще в студентські роки. Однією з перших публікацій у контексті українсько-словацьких літературних взаємин стала його розвідка «Українська дума в словацькому перекладі», надрукована 1958 року в журналі «Дукля» (№ 4, с. 100). Загалом, якщо вдатися до хронології, то науковець простежує українсько-словацький літературний дискурс десь від XVIII століття і до наших днів.

Однією з родзинок у багатопроблемному та різноплановому доробку Й. Шелепця є стаття «Slovensko v ukrajinskom cestopise z 18. storočia = Словаччина в українському подорожньому щоденнику з XVIII ст.» [6, с. 91–95]. Ідеться про «Странствованія» В. Григоровича-Барського, в яких, крім іншого, докладно описано й перебування мандрівника на теренах Словаччини. Особливу увагу В. Григорович-Барський приділив опису міста Кошиці, його гостинним людям, унікальним храмам, передусім середньовічному костелу «Дім святої Алжбети». *«Його записи (...)»*, – констатує Й. Шелепець, – *це, по суті, перші вагомі свідчення про Словаччину в українській мандрівній прозі. Вони з'явилися приблизно в той же час, що й «Itinerarium» Даниїла Крмана, в якому знаходимо розсяглі відомості про Україну, а тому мусимо їх зробити доступними для широкого загалу»* [6, с. 94].

Зауважимо, що згаданий у розвідці Й. Шелепця «Itinerarium» сло-

вацького письменника Д. Крмана – випадкового свідка Полтавської битви – кривавої, трагічної сторінки в історії України, вже ґрунтовно проаналізовано (М. Неврлий, І. Дзюба, Н. Кобець та ін.) та перекладено українською Ольгою та Григорієм Булахами (Даніел Крман. Подорожній щоденник (1708–1709). Київ, 1999). Тож Й. Шелепець переконаний, що й мандрівні записи В. Григоровича-Барського заслуговують на докладне вивчення й оприлюднення саме в словацькому перетлумаченні.

Низку статей присвятив Й. Шелепець постаті Яна Коллара. Так, у студії «*Ján Kollár na ukrajinskej pôde = Ян Коллар на українських теренах*» [6, с. 55–64] він простежує беззаперечний вплив ідей і творів Я. Коллара на українську (передусім західноукраїнську) творчу еліту та розглядає перші українські переклади уривків з Колларової поеми «Донька Слави». В іншій розвідці «Мазепа у словацькій літературі» [6, с. 84–90] дослідник знову звертається до тексту «Доньки Слави», на цей раз аналізуючи сонети, в яких згадується український гетьман Іван Мазепа. Вчений з'ясовує, що для втілення образу Івана Мазепи Ян Коллар звернувся до Вольтерової «Історії Карла XII». Відтак у 168-му та 310-му сонетах перед читачем постає молодий, обдарований шляхтич, який переживає бурхливий таємний роман із одруженою польською пані. Переслідуваний ревнивцем-чоловіком, Мазепа завдяки допомозі милосердних українських селян ледве рятується від смерті. Й. Шелепець припускає, що Я. Коллар, створюючи свій шедевр «Донька Слави» як звеличення немеркнучої любові до Міни, надихався, крім іншого, й жагучо пристрасним коханням Івана Мазепи.

Учений розглядає ще кілька словацьких творів, автори яких звертаються до постаті Івана Мазепи. Йдеться про Йонаша Заборського, який під впливом російської історіографії зобразив українського гетьмана як ловеласа, старого спокусника та зрадника Петра І, а також про словацький переклад поеми «Мазепа» Джорджа Байрона, який виконав Павол Добшинський.

У підсумку Й. Шелепець зауважує, що насправді «*гетьман Іван Мазепа увійшов у словацьку літературу ще за життя. З ним особисто зустрівся словацький письменник Даніел Крман і розповів про нього у подорожньому щоденнику Itinerarium. Ця згадка про Івана Мазепу була однією з перших у європейських літературах...*» [6, с. 89]. Наголосимо, що Д. Крман у щоденнику захоплюється освіченістю українського гетьмана, називає його козацьким генієм. Відчувається, що саме ця оцінка постаті Івана Мазепи Й. Шелепцю імпонує найбільше.

Суголосною з попередніми дослідженнями є розвідка «Русалка Дністрова» в Словаччині», що, як відомо, вийшла в світ не без впливу ідей Я. Коллара [6, с. 99–101]. Однак еврист Й. Шелепець тут зосереджує увагу на одному примірнику альманаху, який знаходиться у фондах біб-

ліотеки Університету ім. Я. Коменського у Братиславі. Вчений констатує: *«Наявні дані засвідчують, що «Русалка Дністрова», первісток нової української літератури на західних землях України, яка заходами духовної цензури у Львові не потрапила в руки тих, для кого була створена, в Словаччині знайшла собі притулок. Вона переходила з рук у руки хоч і небагатьох словацьких читачів і залишила помітний слід у їх свідомості»* [6, с. 99].

Відтак Й. Шелепець крок за кроком простежує, кому довелося читати це унікальне видання й працювати з текстами альманаху. Передусім – це студенти Братиславського протестантського ліцею, наставниками яких були знакові постаті словацького суспільно-культурного життя Юрай Палкович та Людовіт Штур. Покликається Й. Шелепець і на працю Рудо Бртаня *«Nové Kráľove zápisy ľudových piesní»* (Мартін, 1972), в якій той зазначає, що поет Само Богдан Гробонь 30 вересня 1845 року переписав з «Русалки Дністрової» чотири українські думи і пісні. Загалом каталоги братиславської університетської бібліотеки засвідчують, що особливо альманахом цікавилася молодь. До прикладу, тексти видання опрацював студент Агуст Горислав Шкультети – майбутній словацький поет та культурно-освітній діяч.

Не обійшов увагою Й. Шелепець і творчість Т.Г. Шевченка. У статті «Словацький олійник у зображенні Тараса Шевченка» [6, с. 65–68] учений зосереджується на двох Шевченкових творах – «Капитанша» та «Наймичка». В них Шевченко зображає мандрівного олійника й іменує його «венгерець», тобто підданий Угорської держави, однак мова іноземця з використанням відповідної лексики прозраджує в ньому словака. Як відомо, олійники (продавці ліків) у ХІХ ст. часто мандрували українськими землями, пропонуючи свій нехитрий крам – ефірну олію, лікувальні краплі, мазі, бальзами, настоянки й под. *«Шевченків образ олійника, – пише Й. Шелепець, – повністю збігається з їх описом у словацькій етнографічній літературі»* [6, с. 66], а саме: пишні вуса, капелюх з широкими полями, довгий синій плащ, коробка за плечами та посох у руці. До прикладу, з повісті «Наймичка» довідуємося, як пополудню на хутір прийшов такий венгерець з різним лікувальним крамом і постукав у віконце хати, де жила Лукія з сином. Опинившись в українській господі, подорожній став рекламувати свою продукцію й розповідати, які ліки від чого краще допомагають. Гречно прощаючись із господинею, венгерець закурив порцелянову трубку із зігнутим цибухом.

В іншій студії «Шевченків вірш «Шафарикові» як похвала Шафарикові» [6, с. 69–74] Й. Шелепець зауважує, що після написання поеми «Іван Гус» український кобзар створив поезію «Запалили у сусіда...», яку назвав «Шафарикові». Згодом поему та вірш було об'єднано й нині цей твір відомий під назвою «Єретик». Й. Шелепець докладно аналізує саме

поезію «Шафарикові», твердить, що вона має ознаки жанру похвали (ля-удациї), порівнює її з церковнослов'янськими хвалебними текстами, як-от Похвала святому Кирилові філософу. Науковець переконаний, що *«епілог Шевченкового вірша «Шафарикові» кореспондує й із тими ідеями, якими жив він із одnodумцями в Кирило-Мефодіївському братстві й із якими розвивав ідеї співжиття слов'янських народів на новому ґрунті (...). Ознайомлення із церковнослов'янською та староруською літературами та з діяльністю Шафарика й стало імпульсом до написання цієї похвали Шафарикові»* [6, с. 74].

Особливе місце в доробку Й. Шелепця займають праці, присвячені взаєминам закарпатських літераторів зі словацькими письменниками. Спираючись на архівні джерела, передусім на тексти словацьких оригіналів та рукописи перекладів, епістолярну спадщину закарпатських будителів, пряшівський учений здійснив ряд відкриттів, спростував деякі хибні твердження, на які десятиліттями покликалися імениті науковці. Так, в евристичній студії «Хто перекладач віршів Андрея Сладковича в «Поздравленії русинов на г. 1852»?» [6, с. 40–47] Й. Шелепець на підставі ряду фактів як літературного, так і історико-документального характеру довів справжнє авторство перекладів віршів романтика А. Сладковича. Насправді йдеться про уривок зі Сладковичевої поеми «Марина», які О. Духнович надрукував в альманаху «Поздравленіє...» без наведення прізвища перекладача, та ще й придумав цим фрагментам назви («Мотиль», «Наdejда», «Объявленіє любви»). Все це призвело до того, що протягом майже півтора століття автором згаданих перекладів помилково вважався сам О. Духнович. У 4-томному виданні творів О. Духновича, упорядкованому О. Рудловчак та В. Микитасем (1968), зазначено: *«Духновичеві приписується переклад трьох поезій-фрагментів з поеми словацького поета А. Сладковича «Марина» (...). Спостерігається певна розбіжність між стилістичними особливостями і прийомами мовної практики та поезики Духновича в його оригінальній поезії та перекладі з угорської мови, з одного боку, і між цим перекладом, з боку другого (...). Ці та інші факти утрудняють розв'язання питання перекладача наведеної поезії, яке до цього часу залишається відкритим»* (Духнович О., т. 1, с. 712). Цікаво, що в антології словацької поезії (1964) першим перекладачем уривків з «Марини» також наводиться О. Духнович [2, с. 90–91].

Й. Шелепець натомість твердить, що романтичний образ жінки, змальований Сладковичем, не узгоджується з класицистичними постулатами отця Духновича, й поема «Марина» жодним чином не могла входити до кола його інтересів. Дослідник, відштовхуючись від тексту перекладу, на конкретних прикладах доводить, що справжнім автором згаданих перетлумачень є поет Олександр Павлович. Стиль і творча манера О. Духновича цілком відмінні від Павловичевих. Крім того, в журналі «Лис-

ток» за 1901 рік у додатках до автобіографії Й. Шелепець знайшов твердження О. Павловича про те, що з усіх словацьких творів йому найбільше подобається Сладковичева «Марина»; він навіть придбав цю поему й зробив спробу перекласти рідною мовою окремі строфи, які й опублікував О. Духнович в альманаху «Поздравленіє...». А ще О. Павлович присвятив словацькому побратимові послання «Поздравленіє славному сину Слави над Гроном, солодко піючому Андрію Сладковичу» [2, с. 88–92].

Ще одна евристична студія Й. Шелепця «Словацьке джерело творчості О.І. Павловича» [6, с. 5–25] на підставі порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу доводить, що низка віршів закарпатського поета, які досі вважалися його власними авторськими творами, насправді є перекладами чи переспівами поезії відомого словацького митця доби бароко Гуголіна Гавловича *«Вона [поезія Г. Гавловича] стала джерелом десятка його [Павловичевих] віршів, а в інших відобразилася у формі перейнятих мотивів та окремих образів і дій. Внаслідок цього слід децю інакше дивитись на його [Павловичеву] поетичну творчість, ніж ми дивилися досі...»*, – констатує Й. Шелепець.

Ще один закарпатський автор був інспірований словацькою поезією. В дослідженні «Українська ремінісценція на вірш Івана Краска» [6, с. 111–115] Й. Шелепець простежує паралелі між твором яскравого репрезентанта словацького модернізму Івана Краска «Тополі» та віршем Юлія Боршоша-Кум'ятського «На розпутті». Вчений на конкретних прикладах доводить, що саме від Краска бере свій початок мотив «тополі – людські болі» в поезії Кум'ятського. Однак, попри типологічну схожість, ідеться не про переклад, а тільки про ремінісценцію, творчу адаптацію. Додамо лишень, що поезія «Тополі» Івана Краска є його знаковим твором. На сьогодні маємо шість її українських перетлумачень. І першим з перших серед іменитих інтерпретаторів є сам Й. Шелепець, а далі – Г. Коваленко, І. Мацинський, В. Конопелець, Д. Павличко та Д. Кремінь (його мистецьке прочитання «Тополь» Івана Краска зберігається в рукописі й чекає на оприлюднення) [2, с. 156–166].

Не оминув у своїх студіях пряшівський дослідник і поезію Івана Франка. В статті «Невідомий переклад Франкових «Каменярів»» [6, с. 107–110] Й. Шелепець, відштовхуючись від праці пряшівського колеги Юрія Кундрата, який аналізує три сучасні перетлумачення «Каменярів» з-під пера відомих інтерпретаторів Мілана Швантнера, Любомира Фелдека та Яна Замбора, зауважує, що насправді *«спроби перекласти «Каменярі» Івана Франка словацькою мовою мають давнішу дату (...); на кілька десятків років раніше, ніж з'явився перший переклад з пера трьох вище названих перекладачів. Перший і дотепер ще невідомий літературознавцям український переклад «Каменярів» у Словаччині з'явився на початку 1951-го року (...). Як перекладач (...) тут наведений Ферди-*

нанд Вокаль» [6, с. 107–108]. Далі Й. Шелепець розповідає про трагічну долю Ф. Вокаля, який власною творчістю був духовно споріднений з представниками католицького модернізму, а таким авторам у тоталітарній Чехословаччині було заборонено публікувати свої вірші. Натомість перекладацька діяльність дозволяла не випадати з творчої орбіти, а бунтарський дух Франкових творів вселяв оптимізм і віру в перемогу світла над темрявою. Ф. Вокаль дочекався приходу нової доби: після 1989 року з'явилася низка видань його поезій, статей, фейлетонів.

Оскільки переклад Ф. Вокаля було надруковано не в офіційному журнальному чи газетному виданні, а всього лишень у бюлетені «Premiéra slovenského divadla v Prešove» 20 березня 1951 року, то і в бібліотеках його знайти практично неможливо. Тому Й. Шелепець подає в своїй розвідці текст перекладу з приміткою: «... Вже після першого прочитання (...) видно, що Франка він [Ф. Вокаль] зрозумів і добре передав дух і пафос його незабутнього вірша...» [6, с. 109].

Заслуговують на увагу й інші статті Й. Шелепця – «80 років «Словацьким поглядам» і наші справи» [13] (про провідний словацький літературознавчий журнал та публікацію в ньому студій про яскравих репрезентантів української літератури, художніх перекладів з української поезії, прози, публіцистики й под.), «Павло А. Грабовський – перекладач словацької поезії» [7] (про перекладацьку спадщину Павла Грабовського та особливості його творчого відтворення доробку словацьких поетів), «Ян Ботто українською мовою» [10] (про вибране словацького поетаромантика Яна Ботто «Досвітні ватри» (1981), упорядковане та перетлумачене солов'їною провідним українським поетом та перекладачем Словаччини Іваном Мацинським), або ж оглядові екскурси – «До історії перекладів словацької поезії в Україні» [5], «Українські переклади словацької літератури» [9] та ін.

Відрадно, що спостережливе око науковця зафіксувало й видання білінгвальної літературно-мистецької серії «Між Карпатами і Татрами» (заснована 2001 року). Й. Шелепець відгукнувся, зокрема, на 24-й випуск, у якому презентовано новелу Яна Грушовського «Дві сестри» в українському творчому прочитанні Івана Яцканина. Пряшівський дослідник, даючи загалом високу оцінку перекладу побратима по перу, зауважив: «Видавання перекладу новели словацького письменника Яна Грушовського доцільне ще й з погляду словацько-українських літературних і культурних взаємовідносин. Ян Грушовський на ранньому етапі своєї творчості торкався української тематики. У своїх записках з Першої світової, виданих окремою книжкою 1919 року (*Zo svetovej vojny, zápisky z východného frontu*), він накреслив образ воєнної Галичини (...). Розповідає про своє перебування в українському селі й контакти з українцями. У полі його уваги – життя в сільській хаті і знайомство з українським національно-

визвольним рухом. Оповідач спізнає українську родину, симпатизує доньці священника і виявляє до неї почуття, знайомиться з її братом і розповідає про формування військових одиниць галицьких українців, що були зародком Української Галицької армії» [11, с. 90–91].

Отже, своїм екскурсом у ранню творчість Я. Грушовського Й. Шелепець інспірує упорядників серії до подальших науково-творчих пошуків та нових українських перекладів новел Яна Грушовського.

Більшість статей Й. Шелепця, що торкаються українсько-словацьких літературних взаємин, узріли світ саме в українських виданнях Словаччини – в журналах «Дукля», «Дружно вперед», газеті «Нове життя», в збірниках Музею української культури в Свиднику, наукових збірниках Пряшівського університету, Університету Матея Бела в Банській Бистриці, виданнях Пряшівської державної наукової бібліотеки та ін. А 2010 року з легкої руки науковців та бібліографів Марцели Доменової та Марії Няхай у Державній науковій бібліотеці Пряшева вийшло ґрунтовне видання «Historické rukopisy a neznáme rukopisné diela vo fondoch historických knižníc mesta Prešov I.», присвячене життю і творчості Йосифа Шелепця [14]. Тут, крім іншого, вміщено бібліографію найбільш цінних, з точки зору укладачів, праць ученого. Вступну статтю про діяльність Й. Шелепця на науково-творчій ниві написав відомий український літературознавець Словаччини Юрій Бача [14, с. 6–10]. Він, зокрема, підкреслив, що *«Йосиф Шелепець ніколи не обирав тему дослідження з огляду на політичну ситуацію чи ідейну доцільність. Навпаки. В часи, коли в науці та публіцистиці гриміли «актуальні» теми, присвячені черговим річницям революцій чи революціонерам, визначним партійним функціонерам, чи з нагоди якихось політичних подій, партійних директив тощо, Шелепець оприлюднював праці про українських діячів, які навчалися в словацьких чи інших ліцеях тодішньої Угорщини, доводив, що та чи інша поезія не є автентичним твором автора, а тільки перекладом з такого-то джерела такого-то автора й под. Тому наукові розвідки Йосифа Шелепця завжди будуть на часі й ніколи не втраять своєї актуальності...»* [14, с. 10].

До 80-ліття вченого Спілка українських письменників Словаччини підготувала й видала збірник вибраних статей Й. Шелепця «Із процесів взаємодії і взаємопізнання» [6], який склали дослідження саме на тему українсько-словацького літературного дискурсу («Українська пісня у словацькій читанці», «Prešovský cyrilský rukopisný zborník duchovných piesní», «Rusínske trnavské tlač», «Словаки та українці у взаємному дзеркалі» та ін.). Збірник було видано 2019 року, а вже свіжі номери «Дуклі», інші видання Пряшівщини презентують нові дослідницькі матеріали з-під пера поважного літературознавця.

Отже, знаний україніст Словаччини, письменник, педагог, науко-

вещь Й. Шелепець яскраво прописався в українсько-словацькому літературному дискурсі. В активі вченого – кілька сотень публікацій, присвячених проблемам українсько-словацького культурно-історичного та літературного діалогу. Попри те, що Й. Шелепцю довелося пережити непрості часи після сумнозвісних серпневих подій 1968 року в Чехословаччині, вчений не зламався й продовжував активно працювати на дослідницькій ниві. Відрадно, що процес цей триває, тож нові евристичні розвідки з-під пера пряшівського науковця не за горами. Вагомий доробок Й. Шелепця, поза сумнівом, потребує системного підходу й науково-творчого осмислення.

Список використаної літератури

1. Ілюк, М. "В полудень віку: штрихи до портрета Йосифа Шелепця." *Нове життя* 30 (1988): 5.
2. Ліхтей, Тетяна. *Слов'янська планида: Словацька поезія XIX–XX століть у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин*. Ужгород: Ліра, 2010.
3. Мушинка, М. "Роботяга на ниві науки: до 60-ліття Йосифа Шелепця." *Нове життя* 29–30 (1998): 5.
4. Роман, М. "П'ятдесятиріччя Йосифа Шелепця." *Дукля* 4 (1988): 60–4.
5. Шелепець, Й. "До історії перекладів словацької поезії в Україні." *Дукля* 3 (2004): 42–4.
6. Шелепець, Йосиф. *Із процесів взаємодії і взаємопізнання*. Пряшів: Спілка українських письменників Словаччини, 2019.
7. Шелепець, Й. "Павло А. Грабовський – перекладач словацької поезії (1864–1902)." *Нове життя* 49 (1972): 5.
8. Шелепець, Й. "Сладковичева «Марина» в українських перекладах." *Дукля* 4 (1995): 65–71.
9. Шелепець, Й. "Українські переклади словацької літератури." *Дукля* 4 (1980): 73–5.
10. Шелепець, Й. "Ян Ботто українською мовою." *Нове життя* 18 (1981): 7.
11. Шелепець, Й. "Ян Грушовський українською мовою." *Дукля* 4 (2018): 90–1.
12. Шелепець, Й. "Ян Коллар на українській мові." *Нове життя* 31 (1973): 6.
13. Шелепець, Й. "80 років «Словацьким поглядам» і наші справи." *Дукля* 2 (1964): 50–2.
14. *Historické rukopisy a neznáme rukopisné dielo vo fondoch historických knižnic mesta Prešov I. (Venované životu a dielu Jozefa Šelepca)*. Eds. M. Domenová, M. Nachajová. Prešov: Štátna vedecká knižnica v

Prešove, 2010.

15. Šelepec, J. "K poetike Gavlovičovho diela a k jeho ohlasu v ukrajinskej literatúre." *Hugolín Gavlovič v dejinách slovenskej kultúry*. Ed. I. Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989. 247–51.

Ліхтей Т.В. Проблеми українсько-словацьких літературних взаємин у рецепції Йосифа Шелепця.

У статті простежуються проблеми українсько-словацьких літературних взаємин у рецепції Йосифа Шелепця – письменника, педагога, науковця зі Східної Словаччини. Літератор народився 1938 року в селі Ладомирова (неподалік Свидника) й уже з дитячих літ відчув непереборний потяг до слова. Як результат, у його активі – десятки видань власних поетичних та прозових творів, а також кілька сотень наукових студій як мовознавчого, так і літературознавчого та історико-бібліографічного характеру.

Особливу нішу в різноплановому доробку Йосифа Шелепця займають статті, що торкаються проблем українсько-словацької літературної співпраці. Перші дослідження в цій царині з-під пера вченого з'явилися ще на зламі 50-60-х років XX століття, передусім на сторінках журналу «Дукля». Відрадно, що ця плідна діяльність триває і досі.

Йосиф Шелепець у науці є евристом, він прискіпливо аналізує дотеперішні дослідження про українсько-словацький літературний дискурс, часто спростовуючи (або уточнюючи) загальновідому інформацію, визначаючи справжнє авторство того чи іншого рукопису (листа, перекладу...) й под. Робить це тактовно, аргументовано й переконливо, навіть якщо доводиться сперечатися з авторитетними постатями в цій галузі.

Внесок Йосифа Шелепця у вивчення актуальних проблем українсько-словацьких літературних взаємин є неоціненним. Однак його подвижницька праця досі не була належно осмислена в українській славістиці.

Ключові слова: Йосиф Шелепець, українсько-словацькі літературні взаємини, рецепція, художній переклад, текст і контекст.

Likhtei T. Problems of Ukrainian-Slovak literary relations in the reception of Yosyf Shelepets.

The article traces problems of Ukrainian-Slovak literary relations in the reception of Yosyf Shelepets – writer, teacher, and scientist from Eastern Slovakia. The writer was born in 1938 in the village of Ladomirova (near Svydnyk), and already from his childhood, he felt an irresistible urge to work. As a result, he has dozens of publications of his own poetic and prose works, as well as several hundred scientific studies of linguistic, literary, and historical-bibliographic nature.

A special niche is occupied by Yosyf Shelepets' multifaceted articles dealing with the problems of Ukrainian-Slovak literary cooperation. The first studies in this area by the pen of the scientist appeared at the turn of the 50s-60s of the 20th century, primarily on the pages of the magazine "Duklia". It's a gratifying fact that this fruitful activity continues to this day.

Yosyf Shelepets is a specialist in European studies in science, he meticulously analyzes previous studies on the Ukrainian-Slovak literary discourse, often refuting (or specifying) commonly known information, determining the true authorship of this or that manuscript (letter, translation...), etc. He does it tactfully, reasonably, and convincingly, even if he has to argue with authoritative figures in the field.

The contribution of Yosyf Shelepets to the study of current problems of Ukrainian and Slovak literary relations is invaluable. However, his ascetic work has not yet been adequately interpreted in Ukrainian Slavic studies.

Keywords: Yosyf Shelepets, Ukrainian-Slovak literary relations, reception, artistic translation, text and context.